

**RENAUD DE CHÂTILLON:
ANTAKYA PRİNKEPSİ (1153-1160),
MÂVERÂ-İ ÜRDÜN SENYÖRÜ (1177-1187)**

Ebru ALTAN*

Özet

İkinci Haçlı Seferi'ne katılarak Doğu'ya gelen Renaud de Châtillon, Latin Doğu'nun önde gelen askerî simalarından biri oldu; yaptığı evlilikler sayesinde önce Antakya prinkepsi sonra da Mâverâ-i Ürdün hâkimi olarak faaliyet gösterdi; ancak korsanca faaliyetleri, eşkıyalığı ve zalimliğiyle ün saldı. Hıristiyan dünyasının en güçlü devleti olan Bizans'a bile saldırıya cüret etti. Hiç bir anlaşmaya riayet etmeyen Renaud, Müslümanların amansız bir düşmanı olarak barış dönemlerinde de yol kesip kervanları yağmalamaya devam etti. Kızıldeniz'e bir donanma yollayıp terör estirdi, İslâm'ın mukaddes şehirleri Mekke ve Medine'ye bile saldırıya teşebbüs etti. Saldırgan tutumuyla en buhranlı dönemlerde Latin Doğu'nun hassas dengelerini bozdu. Bu yazıda Renaud de Châtillon'un Doğu'daki faaliyetleri ve Haçlı Seferleri tarihindeki rolü ele alınmaktadır.

Anahtar kelimeler: Haçlı, Renaud de Châtillon, Antakya, Mâverâ-i Ürdün, Salâhaddin Eyyübî.

Abstract

**REGINALD OF CHÂTILLON:
PRINCE OF ANTIOCH (1153-1160), LORD OF OULTREJOURDAIN
(1177-1187)**

Reginald, coming to the East by participating in the Second Crusade, became one of the leading military figures of the Latin East. Through his marriages he ruled as Prince of Antioch and Lord of Outrejourdain. But he became famous for his piratical activities, banditry and cruelty. He even dared to attack the Byzantium the most powerful state of the Christian world. Reginald, no complying with any agreement, continued to cut off the road and to plunder Muslim caravans even during periods of truce as an implacable enemy of the Muslims. Launching a fleet on the Red Sea he terrorized, even threatened the holy cities of Islam; Mecca and Medina. He broke the delicate balance of the Latin East due to his aggressive attitude during the most critical periods. This article deals with Reginald of Châtillon's activities in the East and his role in the history of the Crusade.

Key words: Crusader, Reginald of Châtillon, Antioch, Outrejourdain, Salâhaddin Eyyübî.

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; efaaltan@yahoo.com.

Bu makalede, 1148-1187 yılları arasında Latin Doğu'nun önde gelen simalarından birisi olup önce Antakya prinkepsi, daha sonra da Mâverâ-i Ürdün (Ürdün Nehri'nin ötesi) hâkimi olarak faaliyet gösteren, Müslümanların en acımasız düşmanlarından Renaud de Châtillon'un, Haçlı Seferleri tarihindeki rolü ele alınmaktadır¹. Gien kontu ve Châtillon-Sur-Loing hâkimi Godefroi'nın oğlu olan Renaud de Châtillon (d. 1131'den önce), ailenin ikinci oğlu olduğu için kendisine üzerinde hüküm sürebileceği toprak verilmemişti². Bu yüzden Doğu'da zenginlik ve şöhet elde etmek umuduyla, Fransa Kralı VII. Louis'nin maiyetinde İkinci Haçlı Seferi'ne³ katılarak 1148'de Filistin'e geldi. Bu seferin başarısızlıkla sona ermesinden sonra ülkesinde kendisini iyi bir gelecek beklemediği için geri dönmedi; Filistin'de kalarak Kudüs Kralı III. Baudouin (1143-1162)'in hizmetine girdi.

Renaud, 1151 yılında Kral Baudouin'in maiyetinde Antakya'ya geldi. Antakya'daki Haçlı prinkepsliği bu sırada naibe Konstance tarafından idare ediliyordu. Konstance, kocası Raymond de Poitiers'nin 1149'da, Haleb'in Türk hükümdarı Atabeg Nureddin Mahmud Zengi (1146-1174) ile yaptığı savaşta hayatını kaybetmesi üzerine Antakya'nın idaresini üstlenmişti; serbest ve bağımsız bir hayatı tercih ettiğinden dolayı, o zamandan beri kendisine teklif edilen birçok soylu koca adayını beğenmeyerek reddetmişti. Fakat Konstance 1153 yılında, kralın hizmetindeki genç ve yakışıklı şövalye Renaud ile evlenmeye karar verdi; bu kararını devletin resmi naibi durumunda olan Kudüs kralına bildirip onun rızasını almak istedi. Bunun üzerine Renaud, bu sıralarda ordusuyla beraber Askalan önlerinde bulunan metbûu Kral Baudouin'in yanına giderek Konstance'ın kararını bildirdi; onun rızasını aldıktan sonra hemen Antakya'ya dönüp Konstance ile evlendi. Böylece Renaud de Châtillon, Antakya Prinkepsi sıfatıyla devletin başına geçti (1153). Ancak hiç kimse bu

¹ G. Schlumberger (*Renaud de Châtillon*, Paris 1898), Renaud'nun biyografisini yazmış ve bu çalışmasında onu daha ziyade romantik bir kahraman olarak tasvir etmiştir. B. Hamilton ("The Elephant of Christ: Reynald of Châtillon", *Studies in Church History*, 15 (1978), s. 97-108) tarafından kaleme alınan başka bir çalışmada ise Renaud'nun hayatının son yılları üzerinde durulmuştur. Müellif, Renaud'nun Müslüman esaretinden kurtulduktan sonraki dönemde kendisini içtenlikle Haçlı davasına adanmış ileri sürerek onun faaliyetlerini daha olumlu bir ışık altında göstermeye çalışmıştır.

² Renaud'nun menşei hakkında bk. Schlumberger, s. 2 vd.

³ Bu sefer hakkında geniş bilgi için bk. E. Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yay., Ankara 2003.

evliliği hoş karşılamadı. Gerçekten de bu seçim Doğu'daki Haçlıların geleceği açısından hiç de isabetli olmamıştı. Renaud, iyi bir savaşçı olmakla beraber çıkarı uğruna her türlü kötülüğü yapabilecek acımasız, ahlak kavramı olmayan bir kimseydi. Çağdaş Latin tarihçisi Willermus'a göre, Renaud bile böyle güçlü bir kadının, kendisi gibi sıradan bir şövalyeyi eş olarak seçmesine çok şaşırmişti⁴.

Bu sıralarda Anadolu'da Selçuklular ile mücadele halinde olan ve Bizans'ın Antakya üzerindeki yüksek hâkimiyet iddiasını sürdüren İmparator Manuel Komnenos (1143-1180) da kendi isteğine uygun olmayan bu evlilikten memnun olmamıştı⁵. İmparator, yine de Renaud'ya elçi göndererek, bu sıralarda Kilikya ovasını yağmalayıp, bölgeyi tahrip eden ve buradaki Bizans tebaasını baskı altında bulunduran, Tarsus civarındaki Ermeni Thoros'a⁶ karşı sefer düzenlemesini ve onu Kilikya'dan uzaklaştırmasını istedi; ayrıca bu iş için gerekiyorsa para yardımında bulunacağını da bildirdi⁷. Renaud, kazanacağı itibarı ve büyük ödülü düşünerek teklifi kabul etti. Süryâni kaynaklarına göre⁸, bu sıralarda Haçlılar ile Ermeniler arasında İskenderun'un mülkiyeti konusunda

⁴ Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. By William Archbishop of Tyre, çev. E. A. Babcock-A. C. Krey, II, New York 1943, 213, 224; *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*, çev. E. Ayan, Ankara 2009, s. 76 vd., 87; Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, çev. I. Demirkent, TTK Yay., Ankara 2001, s. 130.

⁵ Sadakatine güvendiği birisinin Antakya Prinkepsliği'nin başında olmasını arzu eden İmparator, ablası Maria'nın ölümünden sonra dul kalmış olan Norman asıllı eniştesi *Caesar* Ioannes Rogerios'un, Konstace ile evlenmesini arzu etmiş ve onu Antakya'ya göndermişti. Rogerios yaşlı olduğundan Konstace tarafından beğenilmeyince İstanbul'a dönmüştü. Kinnamos, s. 93 vd. Krş. F. Chalandon, *Les Commène II: Jean II Commène et Manuel I Commène*, Paris 1912, s. 426 vd. Bizans'ın Antakya'daki Haçlılara karşı politikası hakkında bk. M. Ersan, "Bizans İmparatorluğu-Antakya Haçlı Prinkepsliği Siyasi İlişkilerine Bir Bakış", *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına / in Memory of Prof. Dr. Işın Demirkent*, İstanbul 2008, s. 335-346.

⁶ Kilikya Ermeni hâkimi Leon'un oğlu olan II. Thoros (1148-1168), Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un 1137/38'deki Suriye seferi sırasında, babası ve kardeşi Ruben ile beraber esir alınmıştı. Babası ve kardeşi hapiste ölürken o, imparatorun 1143'de ölümünden sonra İstanbul'dan kaçarak Kilikya'ya dönmüş ve Kilikya'nın önemli şehirlerini tekrar zapt etmişti. Kinnamos, s. 93. Krş. Der Nersessian, "The Kingdom of Cilician Armenia", *A History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, II, London 1969, s. 637 vd.

⁷ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 253; (Ayan), s. 112.

⁸ Süryâni Mikhail, *Süryâni Keşiş Mihail'in Vekayinâmesi*, çev. H. D. Andreasyan, (TTK. henüz neşredilmedi), s. 179, 180; Ebu'l-Ferec, (Bar Hebraeus), *Abû'l Farac Tarihi*, çev. Ö. R. Doğrul, II, TTK Yay., Ankara 1987², 395.

tartışmalar yaşanıyordu. Bizans tarafından Templierlerin elinden alınan kaleyi daha sonra Thoros ele geçirmişti. Templier şövalyeleriyle işbirliği yapmak arzusunda olan Renaud ise buranın şövalyelere iade edilmesi gerektiğini ileri sürüyordu. İki taraf arasında İskenderun yakınında yapılan savaşta Renaud, Thoros'un ordusunu mağlup ederek onu Kilikya'dan çıkardı; Ermenilerden geri aldığı araziye de tarikata verdi (1156). İskenderun'a yerleşen tarikat mensupları, Suriye geçidine hâkim olan Bagras ve Gastun kalelerini inşa ettiler.

1. Renaud'nun Patrik Aimery'ye Karşı İnsanlık Dışı Muamelesi

Renaud, daha sonra politikasını değiştirerek Bizans'a karşı Ermeni Thoros ile anlaşmayı kendi çıkarı açısından daha doğru buldu⁹. Ermeniler Kilikya'daki Bizans kalelerine saldırırken Renaud, yine Ermenilerin desteğiyle Bizans'a ait Kıbrıs adasına saldırmaya hazırlandı; elde edeceği muazzam servetin hayalini kurarken, bunun bedelinin ne olacağını düşünmüyordu. Bu sefer için gerekli olan parayı çok zengin bir kişi olan Antakya Patriği Aimery'den almayı planladı. Patrik, başından beri Renaud ile Konstance'ın evliliğini hoş karşılamamış, prinkepsin kişiliği ve tutumu hakkındaki olumsuz görüşlerini sıkça dile getirmişti. Renaud, şeytani bir planla patriği davet edip ağırılarak para istedi; fakat onu bir türlü ikna edemedi. Bunun üzerine, zaten kendisine karşı derin bir kin duyduğundan, istediğini elde etmek için hastalıklı ve yaşlı adama karşı çok acımasızca davrandı. Aimery'yi kırbaçlattıktan sonra yaralarının üstüne bal sürdüdü ve iç kalenin üzerinde bir kazığa zincirle bağlattı. Kızgın yaz güneşi altında çırılçıplak yanmaya terk edilen patrik, gün boyunca arılar, böcekler ve sineklerin hücumuna uğradı; neticede boyun eğmek zorunda kalarak istenilen parayı verdi. Bu arada patriğin uğradığı bu alçakça muamele Kudüs kralı tarafından haber alınmıştı. Kral, Akkâ piskoposu Fredericus ile *Kançılar* Raoul'u bir mektupla Antakya'ya gönderdi ve prinkepsin derhal bu çılgınlığa bir son vermesini istedi. Patrik Aimery serbest kaldıktan sonra makamını terk edip Antakya'dan ayrıldı ve hürmetle karşılandığı Kudüs'e gitti. Patriğin başına gelenler herkesi kızdırmıştı; fakat

⁹ Willermus Tyrensis (Krey, II, 253)'e göre bunun sebebi, Renaud'nun, imparatorun beklediği ödülü alamamasıydı. Kinnamos (s. 130) ise bu ilişkilerden hiç bahsetmeyerek Renaud'nun imparatorun para istediğini, alamayınca da Kıbrıs 'a saldırdığını ifade eder.

Renaud için bu önemsenecek ve utanılacak bir durum değildi. Ne şekilde olursa olsun istediğini elde etmişti¹⁰.

2. Haçlılar ve Ermenilerin Kıbrıs'a Saldırısı

Şimdi sıra Kıbrıs'a gelmişti. Renaud de Châtillon, Çukurova'daki Ermeni hâkimi ile işbirliği içinde ansızın adaya saldırdı (1156). Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan Kıbrıs, imparatorun yeğeni Vali Ioannes Komnenos tarafından idare diliyordu; Haçlılarla ilişkileri hep dostça olmuştu. Çağdaş Bizans tarihçisi Kinnamos'a göre, bu baskın üzerine Ioannes ve kumandan Mikhaıl Branas kuvvetleriyle karşı koyarak onları geri püskürttüler. Fakat Nikosia'ya kadar takip ettikten sonra çok kalabalık olan Haçlı ordusuna yenilerek esir düştüler. Bundan sonra artık kendilerine karşı koyacak kimse olmadığından, Renaud'nun Haçlıları Ermenilerle beraber ellerinde haçlar taşıyarak adaya dağıldılar ve bütün şehirlere, köylere saldırdılar. Hiç kimseye, çocuklara yaşlılara bile merhamet etmeden cinayetler işlediler. Bütün manastırlar, kiliseler, evler büyük bir vahşetle yağmalandı, ateşe verildi. Papazların burunları, kulakları kesildi, kadınlara tecavüz edildi. Bütün ada halkı esarete düşmüştü. Her Kıbrıslı kendisi için kurtuluş parası ödemek zorundaydı; ayrıca gasp edilen sürülerini geri almak için de büyük meblağlar ödeyeceklerdi. Zaten ele geçirilen sürülerin hepsinin gemilere sığması da mümkün değildi. Yaklaşık üç hafta sonra Renaud elde ettiği muazzam ganimet ile artık geri dönmeye hazırdı. Adada hiç kimsenin fidye ödeyecek parası kalmamıştı; bu yüzden, vaat edilen fidyeler ödeninceye kadar alıkoyulmak üzere, Vali Ioannes Komnenos, ileri gelen din adamları, büyük çiftlik sahipleri, zengin tüccarlar aileleriyle birlikte Antakya'ya götürülüp zindana atıldılar. Kıbrıs Haçlılarla Ermenilerin verdikleri bu zararın etkisinden bir daha kurtulamadı¹¹.

¹⁰ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 235; (Ayan), s. 97; Kinnamos, s. 133. Krş. Schlumberger, s. 51 vd.; St. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. F. Işiltan, II, TTK Yay., Ankara 1992, 290 vd.

¹¹ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 253 vd.; Kinnamos, s. 130 vd.; Süryâni Mikhaıl, s. 181 vd.; Ebu'l-Ferec, II, 396; Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. H. D. Andreasyan, TTK Yay., Ankara 1987², s. 322 vd. (Thoros'un tahrikiyle Kıbrıs'a akın yapıldığını yazar). Krş. Chalandon, II, 436 vd.; Runciman, II, 291 vd.

3. İmparator Manuel Komnenos'un Renaud'yu İtaat Altına Alması

Bizans İmparatoru Manuel, Renaud'nun Kıbrıs'a yaptığı bu korsanca saldırıyı elbette cezasız bırakmayacaktı. Antakya prinkepsinin hareketlerinden endişe duyan Kudüs Kralı III. Baudouin de durumun bilincindeydi; Hıristiyan dünyasının en güçlü devleti olan Bizans ile dostluğun ve işbirliğinin krallığa sağlayacağı faydaları göz önüne aldı. Manuel, Haçlıların en tehlikeli düşmanı Nureddin Mahmud'a karşı kendilerine yardım edebilecek tek kuvvetti. Bu yüzden, İstanbul'a elçiler göndererek imparatorluk ailesinden bir hanımla evlenmek istediğini bildirdi. Bu teklifi olumlu karşılayan Manuel, ağabeyi Isaakios'un kızı Theodora'nın Kral Baudouin ile evlenmesini uygun buldu; ayrıca bizzat gelerek Haçlılara yardım etmeyi de vaat etti. Böylece Eylül 1158'de Prenses Theodora, Kudüs'te Kral Baudouin ile evlendirildi¹².

Bunu takiben İmparator Manuel, İstanbul'da yapılan görüşmeler sırasında söz vermiş olduğu gibi, 1158 sonbaharında büyük bir orduyla güneye hareket etti. Önce Kilikya'daki Bizans şehirlerini zapt eden ve Kıbrıs'a düzenlenen barbarca saldırıya ortak olan Ermenileri hedef aldı. Ermeni hâkimi Thoros'u baskına uğratmak için seferi gizli tutarak süratle ilerledi. Thoros, imparatorun bir günlük mesafede olduğunu haber alınca ailesini, hazinesini ve ileri gelen adamlarını da yanına alarak derhal dağlara kaçtı ve sürekli yer değiştirdi. Kudüs kralının hem kendisi hem de Antakya prinkepsi için tavassut etmesini ümit ediyordu. Manuel ise iki hafta içinde Tarsus, Anazarba, Misis ve bütün Kilikya şehirlerini hâkimiyeti altına aldı¹³.

Bundan sonra sıra Renaud de Châtillon'a geldi. Yaptığı kötülüklerden dolayı cezalandırılacağını anlayan Renaud, derhal imparatora elçi göndererek af diledi ve Antakya iç kalesini Bizans'a teslim etmeyi teklif etti. Fakat ona kesin olarak boyun eğdirmek niyetinde olan Manuel bunu yeterli bulmadı. Bu sırada, Renaud'dan intikam almak için fırsat kollayan Patrik Aimery, imparatora yazarak onun zincire vurulmuş halde huzuruna getirilip azledilmesini teklif etti. Kinnamos'a göre, Kral Baudouin de, Renaud'nun imparatora teslim edilmesini

¹² Willermus Tyrensis, (Krey), II, 264 vd., 273 vd.; Urfalı Mateos, s. 322.

¹³ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 275 vd.; Kinnamos, s. 131 vd.; İbnü'l-Kalânisî, *The Damascus Chronicle of The Crusades*, kısmen çev. H. A. R. Gibb, London 1932, s. 349; Urfalı Mateos, s. 322. Krş. Chalandon, II, 441 vd.; Runciman, II, 294.

ve serbest bırakılmamasını arzu ediyordu. Zira Antakya Prinkepsliği üzerinde bizzat kendisi hâkimiyet kurmak istiyordu. İmparator ise önce prinkepsi haddini bildirecek bir şekilde cezalandırmak, sonra da Bizans'ın Doğu politikasındaki başlıca hedeflerden biri olan Antakya meselesini kesin olarak halletmek niyetindeydi.

Çaresiz kalan Renaud, imparatorun Misis önündeki ordugâhına koştu. Üzerinde günahkârların giydiği çuldan bir elbise vardı, kollarını dirseklerine kadar sıvamış, boğazına bir ip dolamıştı; bu şekilde imparatora sunmak üzere tersinden tuttuğu bir kılıçla başı çıplak, yalınmayak Manuel'in huzuruna çıktı. Kılıcı imparatora teslim ettikten sonra ayaklarına kapandı. Bu sırada imparatoru selamlamak üzere gelmiş bulunan civardaki hükümdarların, Nureddin Mahmud, Danişmedli Yağlıbasan, Gürcü kralı ve Abbasi halifesinin elçilerinin şaşkın bakışları arasında kendisini yerden yere atarak yalvarmaya başladı. Maiyeti de yere çökerek gözyaşları içinde ellerini gökyüzüne kaldırıp af dilemekteydi. İmparator, Renaud'nun iyice aşağılanması için bu sahnenin bir süre devam etmesine izin verdi. Sonunda ileri sürdüğü şartları kabul eden Renaud'yu affetti. Prinkeps, Bizans'ın Antakya üzerindeki yüksek hâkimiyetini tanıyacak, eski adetlere uygun olarak Antakya'ya Latin patrik yerine İstanbul'dan gönderilecek Ortodoks bir patrik tayin edilecek, imparatorun isteklerine uygun davranacak, gerektiğinde Bizans ordusuna birlikler gönderecekti. Renaud bu şartları yeminle kabul ettikten sonra serbest bırakıldı ve Antakya'ya geri döndü. Ancak onun bu davranışı ve verdiği sözler Latinler tarafından nefretle karşılandı; kendilerine hakaret olarak değerlendirildi¹⁴.

Bu arada Kudüs Kralı III. Baudouin, Antakya'ya gelerek buradan İmparator Manuel'e Templier tarikatı üstadı Gottfried ile asilzâde Joscelin Pessel'i elçi olarak gönderdi; hizmetine amade olduğunu bildirip kendisiyle görüşmek ricasında bulundu. Kral Baudouin, tayin edilen gün, seçkin maiyetiyle beraber imparatorun ordugâhına geldi ve onun tarafından dostça karşılandı. İmparator Manuel, yeğenin kocası olan kralı, genç yaşına rağmen olgunluğu ve kibarlığından dolayı çok beğendi; onu evlat gibi severek on gün süreyle

¹⁴ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 276 vd.; Kinnamos, s. 134 vd. Krş. Chalandon, II, 443 vd.; R.- J. Lilie, *Byzantium and the Crusader States, 1096-1204*, çev. J. C. Morris - J. C. Ridings, Oxford 1993, s. 176 vd.; P. Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge 1993, s. 66 vd.

yanında misafir etti. Bu sırada yapılan görüşmelerde Antakya meseleleri de ele alındı. Kral, Renaud'nun kabul ettiği şartları hafifletmeye çalıştı. Renaud'nun imparatorla yaptığı anlaşmada yer alan askerî yardım meselesi Antakyalıların memnun etmemiştir. Zira şehir eski kudretini kaybetmişti; ayrıca İstanbul'dan Antakya'ya patrik gönderilmesi hususu da onları rencide etmişti. Kral bu konularda görüşmek üzere Antakya'dan gelen elçilerle imparator arasında aracı oldu. İmparator Manuel, itaatin işareti olarak gerektiğinde ufak bir şey yapılmasının yeterli olacağını düşündü; bu yüzden Antakya'dan gücünü aşan bir talepte bulunmamaya ve onların daha küçük bir orduyla sefere katılmasına karar verdi. Fakat patriğin İstanbul'dan gönderilmesi konusunda kararlıydı, yine de şimdilik bu konuda ısrarcı olmadı. Bu arada Kral Baudouin, İmparatorun Ermeni Thoros'a hücum etmeye hazırlandığını görünce, onun adına da ricada bulundu. İmparator, Kudüs kralının ve Templierlerin tavassutunu kabul etti. Bunun üzerine Thoros, tıpkı Renaud gibi, sefil bir halde imparatorun ordugâhına geldi ve sadakat yemini ederek onun tebaası oldu. İmparator Kilikya sahilindeki Bizans şehirlerinin valiliğini de ona verdi. Bu arada Thoros'un ordunun iaşesi ve diğer ihtiyaçlarıyla ilgili bazı şeyleri temin etmesi, birçok koyun, sığır ve Arap atını getirip sunması imparatoru memnun etmişti. Bu sırada yapılan toplantıda Halep ve Dımaşk'ı zapt etmek ve buralardaki esirleri kurtarmak üzere Hıristiyanlar (Bizans-Frank ve Ermeni) tarafından Nureddin Mahmud üzerine bir sefer düzenlenmesine karar verildi. Ardından Kral Baudouin imparator tarafından takdim edilen kıymetli hediyelerle Antakya'ya döndü¹⁵.

4. İmparator Manuel Antakya'da

Bundan sonra imparator, nihayet Antakya'ya girmek üzere hazırlıklara başladı. Fakat Antakyalılar, Manuel'e bir suikast planlandığını bildirip, bu bahaneyle onu şehre girmekten vazgeçirmeye çalıştılar. İmparator, bunun bir hile olduğunu anladı ve bahaneyi reddetti. Yine de tedbirli davranarak şehrin ileri gelenlerinin kendisine rehinelere göndermelerini, Baudouin, Renaud ve törene katılacak olan asillerin silahsız olmalarını istedi. Kendisi de çift göğüs

¹⁵ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 277 vd.; Kinnamos, s. 135 vd.; Urfalı Mateos, s. 323 vd.; Ebu'l-Ferec, II, 398.

zırhı taktı ve üzerine değerli taşlarla bezenmiş bir elbise giydi. Adet olduğu üzere büyük bir Varaeg Muhafız Birliği imparatora refakat edecekti. Manuel'in şehre gelmesine engel olamayacaklarını anlayan Antakyalılar, itaatkâr davranarak onu görkemli bir şekilde karşılamak için her türlü hazırlığı yaptılar. Sokaklar, meydanlar her yer nakışlı halılar, değerli kumaşlar ve çiçeklerle süslenmişti. Herkes imparatoru görmek için koşup gelmişti. Böylece İmparator Manuel, 12 Nisan 1159 Paskalya pazarında muhteşem bir törenle Antakya'ya girdi. Şehir kapısında merasim elbiselerini giymiş olan Patrik Aimery ve bütün din adamları tarafından ellerinde haçlar ve kutsal kitaplarla karşılandı; trampet ve boru sesleri eşliğinde şarkılar ve ilahilerle St. Petrus Kilisesi'ne doğru ilerledi. Manuel, atı üstünde başında incilerle süslü tacı olduğu halde muhafız alayının ardında ilerliyordu. Onu çok geriden, silahsız ve taçsız olarak at üstünde Kral Baudouin takip ediyordu. Antakya Prinkepsi Renaud ise yaya olarak ilerleyerek imparatorun atının yularını tutuyor, bu şekilde bir kez daha aşağılanıyordu. Manuel, katedralden sonra Renaud'nun sarayına gitti ve burada kaldığı sekiz gün boyunca eğlenceler birbirini takip etti. Bu sırada bir av partisinde attan düşen Kral Baudouin'in kolu kırılınca, tıp ilmine büyük ilgi duyan İmparator Manuel, onun tedavisiyle bizzat ilgilenildi¹⁶.

Nihayet İmparator Manuel, ordusuyla beraber Antakya'dan ayrılıp Haleb'e doğru yola çıktı; bir günlük yürüyüşten sonra Haleb'e yakın Balane adlı bir yerde durdu. Nureddin Mahmud, elçiler göndererek elindeki binlerce Hıristiyan esiri serbest bırakmayı, Anadolu'da Selçuklulara karşı mücadelesinde yardımcı olmayı vaat etti. İmparator, bu sıralarda İstanbul'da kendisine karşı bir komplo hazırlandığını haber aldığından Nureddin ile anlaşmayı uygun buldu. Bunun üzerine Nureddin Mahmud, imparatorun isteği üzerine, İkinci Haçlı Seferi ordularıyla Doğu'ya gelip 1149'da esir düşmüş olan Bertrand de Toulouse'u (Raymond de St. Gilles'in torunu ve Alfonso Jourdain'in oğlu), ayrıca 1157'de Nureddin'in Banyas kuşatması sırasında esir alınan Templier tarikatının üstadı Bertrand de Blancford'u ve daha birçok asili serbest bıraktı. Bundan başka asil menşeli olmayan ve çoğu İkinci Haçlı Seferi sırasında esir

¹⁶ İmparator Manuel'in Antakya'ya girişi hakkında bk. Kinnamos, s. 137; Niketas, *Niketas Khoniates. Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. F. Işıltan, TTK Yay., Ankara 1995, s. 73 vd.; Willermus Tyrensis, (Krey), II, 279 vd.; Urfalı Mateos, s. 325. Krş. Chalandon, II, 450 vd.; Runciman, II, 296.

düşen Fransız ve Almanlardan ibaret olan altı binden fazla insanı da serbest bıraktı. İmparator, Nureddin ile mütareke yaptıktan sonra Suriye’de daha fazla oyalanmayarak acele İstanbul’a geri döndü. Bu durum, Haçlılar açısından ihanet olarak değerlendirilse de yapılan anlaşma Bizans lehine görünüyordu. Zira Kuzey Suriye’deki dengenin bozulmaması Haçlıların imparatora bağlılığını devam ettirecekti; üstelik Bizans kendisi için çok daha tehlikeli olan Anadolu Selçuklularına karşı mücadelede faydalı olabilecek bir müttefik kazanmış oluyordu¹⁷.

5. Renaud’nun Müslümanlara Esir Düşmesi

Antakya Prinkepsi Renaud de Châtillon, Bizans’a kayıtsız şartsız boyun eğdikten bir süre sonra Müslümanlara esir düşünce, Antakya’daki hâkimiyeti sona erdii. Willermus’a göre Kasım 1160’da, Renaud hayvan sürülerini Antitoros dağlarından Fırat ovasına indiren Müslümanlara karşı bir yağma akını düzenledi ve Afrin vadisinde onlara saldırdı. Ele geçirmiş olduğu çok sayıda at, deve ve sığırla geri dönerken, Nureddin’in sütkardeşi Haleb Valisi Meceddedin ed-Dâye tarafından, Râvendân yakınında el-Cûma bölgesindeki vadide pusuya düşürüldü. 23 Kasım’daki şiddetli çarpışmanın ardından Renaud, bütün maiyetiyle beraber esir edildi ve zincire vurularak deve sırtında Haleb’e götürüldü; orada, birkaç ay önce esir düşmüş olan ismen Urfa Kontu Joscelin de Courtenay ile aynı zindana kondu. Böylece Renaud de Châtillon’un Antakya’daki hâkimiyeti sona ermiş oluyordu. Kral Baudouin, prinkepsliğin başına Konstence’in ilk kocasından olan on beş yaşındaki oğlu III. Bohemund’un getirilmesine, çocuk rüşdünü ispat edinceye kadar idareyi Patrik Aimery’nin üstlenmesine karar verdi¹⁸.

¹⁷ Kinnamos, s. 138 vd.; Willermus Tyrensis, (Krey), II, 280; Urfalı Mateos, s. 326 vd.; Ebu’l-Ferec, II, 398; *Anonim Süryâni Vekayinâmesi*, kısmen çev. A. S. Tritton, *The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle*, *JRAS*, 1933, s. 302; İbnü’l-Kalânişî, s. 354 vd. Krş. Chalandon, II, 454 vd.; Runciman, II, 297; Lilie, s. 182 vd.; Magdelino, s. 71; I. Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s. 123.

¹⁸ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 283 vd.; (Ayan), s. 138; Urfalı Mateos, s. 332 vd.; *Anonim Süryâni*, s. 303; Süryâni Mikhail, s. 189. Krş. C. Cahen, *La Syrie du Nord*, Paris 1940, s. 405; I. Demirkent, “Haçlı Seferi Dönemi Kalelerinden Râvendân”, *Belleten*, LVI/216 (1992), 383 vd.

Renaud de Châtillon, Haleb zindanında 16 yıl esaret hayatı yaşadı. Nureddin Mahmud'un 15 Mayıs 1174'te ölümünü takiben İslâm dünyasında çıkan iktidar mücadeleleri¹⁹ sırasında, Haleb Valisi Gümüştekin tarafından yüklüce bir miktar fidye karşılığında, kralın dayısı Joscelin de Courtenay ile beraber serbest bırakıldı (1176)²⁰.

6. Renaud'nun Mâverâ-i Ürdün Senyörü Olarak Faaliyetlerine Devam Etmesi

Renaud, özgürlüğüne kavuştuktan sonra Haleb'den Filistin'e geldi; hanımı Konstance 1163'de ölmüş olduğundan, Mâverâ-i Ürdün vârisesi, Miles de Plancy'nin dul eşi Etiennette ile evlendi²¹. Böylece Ölü denizin güneydoğusuna kadar Kerek ve Montreal (Şevbek) kalelerini de içine alan bölgenin hâkimi oldu (1177). Bu kaleler Mısır'dan Dımaşk'a ve Arabistan'a giden kervan yollarını kontrol ediyor, Kızıldeniz'e giriş sağlıyordu. Böylesine stratejik bir konuma sahip olmak Renaud gibi birisi için bulunmaz bir fırsattı; bunun sağladığı avantajları kullanarak eşkıyalıklarına rahatça devam edebilecekti.

Bu arada, Nureddin'den birkaç ay sonra, 11 Temmuz 1174'de, Kudüs Kralı Amaury'nin ölümü üzerine Haçlılar arasında hâkimiyet kavgası başlamıştı. Kudüs Krallığı, birbirine rakip ve düşman olan gruplar yüzünden iç savaşın eşiğine gelmişti. Amaury'nin yerine 13 yaşındaki cüzzamlı oğlu IV. Baudouin (1174-1185) tahta geçirilmiş, onun en yakın akrabası olan Trablus Kontu III. Raymond (1152-1187) da naib tayin edilmişti. Başta *Konnetabl* II. Onfroi de Toron, Ibelin ailesi ve Renaud de Sidon olmak üzere yerli baronlar

¹⁹ Mısır-Suriye hükümdarı Nureddin Mahmud'un ölümü üzerine vârisi, Dımaşk'ta bulunan on bir yaşındaki oğlu Melik el-Salih İsmail, babasının yerini alırken, Dımaşk Valisi İbnü'l-Mukaddem, Haleb Valisi Gümüştekin ve Mısır Valisi Salâhaddin Eyyûbî arasında atabeglik ve hâkimiyet mücadelesi başladı. El-Salih'in amcazadesi Musul'daki Seyfeddin de bağımsızlığını ilan ederek el-Cezîre topraklarını ilhak etti. Sonunda, bu iktidar mücadelesini kazanan Salâhaddin, Dımaşk (1174), Haleb (1183) ve Musul'a (1186) hâkim olarak İslâm dünyasında yeniden birliği sağlayacaktır. Geniş bilgi için bk. R. Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983, s. 42 vd.

²⁰ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 414; Süryâni Mikhail, s. 241 (Joscelin için 50.000 dinar, Renaud için ise 120.000 dinar fidye ödendiğini belirtir). Krş. R. L. Nicholson, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States, 1134-1199*, Leiden 1973, s. 63.

²¹ Runciman, II, 340.

onu destekliyorlardı; fakat krallıktaki bazı asiller ile kralın annesi Agnes de Courtenay, Kont Raymond'a muhalifti. Renaud de Châtillon ile ismen Urfa Kontu ve kralın dayısı olan Joscelin de Courtenay de 1176'da esaretten kurtulduktan sonra Raymond'un muhalifleri arasında yer aldılar²². Joscelin, kısa süre sonra kız kardeşinin de yardımıyla krallığın *seneşali* tayin edildi²³. 1177 yılında rüşdünü ispat eden cüzzamlı kral, Willermus'un kaydından anlaşıldığına göre²⁴, sağlık sorunları nedeniyle, krallıktaki işlerin aksamaması için bir naib seçmeye karar verdiğinde ise bu kişi Renaud oldu.

7. Renaud'nun Salâhaddin Eyyûbî Devrinde Müslümanlarla İlişkileri

Bu sıralarda Nureddin Mahmud'un Mısır Valisi Salâhaddin Eyyûbî, Nureddin'in ölümünden sonra Ortadoğu'da dağılan İslam birliğini yeniden sağlamaya çalışıyordu ve bunun için on seneden fazla uğraşması gerekecekti. Salâhaddin, kendisini Haçlılara karşı İslâm'ın savunucusu olarak görüyordu. Onun en büyük hedefi, Haçlıları bölgeden çıkarmak ve Kudüs'ü geri almaktı. Bütün faaliyetleri bu hedefini gerçekleştirmeye yönelikti. Bu süreçte Haçlılarla çatışmalar hep devam etmişti. Salâhaddin'in Kudüs Krallığı'na karşı giriştiği ilk büyük sefer 1177 yılındaki Gazze ve Askalan seferi oldu. Sultan, ağırlıkları el-Arîş'te bırakarak, adı geçen yerleri yağmaladıktan sonra düşmanın zayıf olduğunu görünce ihtiyatsız davrandı; askerlerini ganimet için dağıtarak Remle'ye doğru ilerledi. Fakat Kudüs Kralı IV. Baudouin, Renaud de Châtillon

²² Willermus Tyrensis, II, 400 vd. Krş. Runciman, II, 338 vd.; H. E. Mayer, *The Crusades*, Oxford 1988², s. 127 vd.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 129; B. Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul 2007, s. 174 vd. Genellikle, bu dönemde Kudüs Krallığı'nda "yerli baronlar" ve "saray partisi" şeklinde adlandırılan iki ayrı grubun oluştuğu, bunlardan Trablus Kontu Raymond'un dahil olduğu birinci grubun Müslümanlarla ilişkilerinde daha dikkatli olup barışçıl bir politika takip ettiği, Renaud ve Templierlerin yer aldığı ikinci grubun ise aksine saldırgan bir politika benimsediği kabul edilir. P. W. Edbury ("Propaganda and Faction in the Kingdom of Jerusalem: The Background to Hattin", *Crusaders and Muslims in Twelfth-Century Syria*, ed. M. Shatzmiller, New York 1993, s. 173-189), bu "parti" politikalarının belirsiz olup yanlış anlaşıldığını söyler ve bu durumun, devrin taraflı Latin kaynaklarının (özellikle Raymond'un destekçisi olan Willermus'un) propagandalarından kaynaklandığını belirtir. Her şeye rağmen bu Latin kaynakları, Amaury'nin ölümünden sonra krallığın içinde düştüğü durumu, siyasî veya şahsî sebeplerle birbirleriyle mücadele eden tarafların varlığını ortaya koymaktadır.

²³ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 301. Krş. Nicholson, s. 73.

²⁴ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 418.

ile beraber krallık ordusunun başına geçip, Remle'nin birkaç kilometre güneydoğusunda, Montgisard Kalesi yakınlarında Müslümanları baskına uğrattı (25 Kasım 1177). Salâhaddin, zırhlı olmayan hafif silahlı askerleriyle savaşarak geri çekilmek zorunda kaldı; Mısır ile Filistin arasındaki Sina Çölü'nü geçerken sığınacak müstahkem bir mevki olmadığından çok kayıp verdi. Salâhaddin bu yenilgiden ders alarak bir daha Mısır'dan Filistin'e sefere çıkmayacaktır²⁵.

Cüzzamlı kral süratle sona doğru yaklaşırken, krallıktaki iç çekişmeler de devam ediyordu. Bu dönemde krallıkta çok önemli bir konumda olduğu anlaşılan Renaud de Châtillon, nüfuzunu Courtenay ailesinden yana kullandı. Tahtın devamı için kraldan bir yaş büyük ablası Sibylle, önce Avrupa'dan davet edilen Guillaume de Montferrand ile evlendirilmişti (Ekim 1176). Kısa süre sonra Guillaume'un ölümüyle (Haziran 1177) son bulan bu evlilikten tahtın vârisi olacak bir erkek çocuk doğmuştu²⁶. Sibylle, daha sonra Ibelin Kontu Baudouin ile nişanlanmasına rağmen, annesi Agnes'in etkisiyle Guy de Lusignan ile evlenmeye karar verdi. *Konnetable* Amaury'nin Fransa'dan gelen kardeşi Guy genç ve yakışıklı olsa da pek akıllı değildi. Pek çok kişi gibi kral da başlangıçta bu evliliğe karşı çıktı; fakat sonunda razı oldu (1180). Guy'e Yafa ve Askalan kontlukları verildi. Latin Doğunun en önde gelen ailelerinden olup siyasi ve şahsi sebeplerle bu evliliğe karşı çıkan Ibelinler ile Renaud de Châtillon tarafından desteklenen Courtenayler arasındaki husumet daha da arttı. 1180'den itibaren iktidar, ana kraliçe Agnes, kardeşi Joscelin de Courtenay, kızı Sibylle, damadı Guy, kraliçenin baskısıyla seçilen yeni patrik Heraklius ve bunların müttefiki Renaud de Châtillon'un eline geçti. Ibelinler ile Trablus ve Taberiye hâkimi Raymond'un bunlara karşı muhalefeti devam etti²⁷.

²⁵ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 426 vd.; İbn Şeddâd, *The Life of Saladin (1137-1193)*, by *Behâ ed-dîn, Palestine Pilgrims' Text Society*, çev. C. W. Wilson, XIII, Paris 1897, 75 vd.; İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi, İbnü'l-Esîr el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi*, çev. A. Özeydin, XI, İstanbul 1987, 354 vd. Montgisard savaşı hak. geniş bilgi için bk. St. Lane - Poole, *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, London 1906, s. 154 vd.; M. C. Lyons - D. E. P. Jackson, *Saladin, the Politics of the Holy War*, Cambridge 1997 (ilk baskı 1982), s. 122 vd.; Şeşen, s. 64 vd.

²⁶ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 415 vd.

²⁷ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 446. Krş. Runciman, II, 354 vd.; Nicholson, s. 88 vd.; Mayer, s. 130 vd.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 130 vd.

Böylece krallık, iç sorunlarla uğraşırken dışarıda da ciddi tehlikelerle karşı karşıyaydı. Batı'dan istenen yardım bir türlü gelmiyordu. Bizans da artık kendilerine yardım edecek durumda değildi. 1176 Myriokephalon savaşında Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan (1155-1192)'dan büyük bir darbe yiyen Bizans'ın askerî gücü yok olmuş, İmparator Manuel'in 1180'de ölümünden sonra da Bizans'tan yardım alma ümitleri tamamen tükenmişti. Çaresizlik içindeki krallık için Mayıs 1180'de Salâhaddin Eyyûbî ile yapılan ateşkes anlaşmasını devam ettirmek hayati önem taşımaktaydı²⁸. Kral IV. Baudouin de bunun bilincindeydi; fakat Mâverâ-i Ürdün Senyörü Renaud de Châtillon, böyle hassas bir dönemde bile eşkıyalıktan vazgeçmeyerek ateşkesin bozulmasına yol açtı. 1181 yazında, aradaki barışa rağmen, kuvvetlerini Teymâ vahasına sevk etti ve Dımaşk'tan Mekke'ye giden bir kervana saldırıp yağmaladı; İbnü'l-Esîr'e göre, bu sırada Mekke'ye bile saldırmak niyetindeydi. Salâhaddin'in yeğeni Dımaşk Valisi Ferruhşâh, ordusuyla Kerek üzerine yürüyüp etrafı yağma ve tahrip edince Renaud, geri dönmek zorunda kaldı ve bu planını gerçekleştiremedi. Salâhaddin, Kral Baudouin'e ateşkesin bozulduğunu söyleyip verdikleri zararın ödenmesini istedi. Kral, bu talebi haklı bulsa da, bütün ısrarlarına rağmen Renaud'ya söz geçiremedi. Salâhaddin ise birkaç ay sonra 500 Hıristiyan hacıyı taşıyan gemi kafilesi, kötü hava şartları yüzünden Dimyat yakınında karaya çıkınca hepsini zincire vurdurdu ve Renaud verilen zararı tazmin ederse bunların serbest bırakılacağını bildirdi. Fakat Renaud yine de tazminat ödemeyi reddetti²⁹.

Bunun üzerine Salâhaddin, 11 Mayıs 1182'de Mısır'dan ayrılarak Dımaşk'a hareket etti. Tüccarlardan ve Dımaşk'taki kuraklık yüzünden Mısır'a kaçmış olan halktan oluşan büyük bir kalabalık da kendisini takip ediyordu. Bu yıl Dımaşk'taki kıtlık sona ermişti. Renaud'nun Kerek Kalesi'nde toplanan Haçlılar bu kafilenin yolunu kesmeye ve Salâhaddin'in seferine engel olmaya hazırlandılar. Fakat Salâhaddin kararlı bir şekilde üzerlerine yürüyüp Kerek ve Şevbek şehirlerine akınlar düzenleyince, Haçlılar kaleden dışarı çıkmaya cesaret

²⁸ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 447. Krş. Şeşen, s. 68.

²⁹ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 467 vd.; İbnü'l-Esîr, XI, 375; Ebu Şâme, *Kitâb er-Ravzateyn fî Ahbâr ed-Devleteyn en-Nûriye ve'l-Salâhiye*, *Recueil des Historiens des Croisades (RHC). Historiens orientaux*, IV, Paris 1898, 214 vd. Krş. W. B. Stevenson, *The Crusaders in the East*, Cambridge 1907, s. 224 vd.; Runciman, II, 361. Hamilton (s. 102 vd.) ve Lyons-Jackson (s. 157 vd.) Renaud'nun bu saldırısını mazur göstermeye çalışırlar.

edemediler. Bu fırsatla Dımaşk Valisi Ferruhşâh da krallığa bağlı Taberiye, Debûriyye ve Akkâ topraklarını yağmaladı, Habis Celdek (Şakîf) müstahkem mevkiini fethetti³⁰.

Haziranda Dımaşk'a gelen sultan, hazırlıklarını tamamladıktan sonra temmuzda büyük bir orduyla Taberiye Gölü'nün güney ucundan dolaşip Filistin'e girdi. Hospitalier şövalyelerine ait olan Belvoir (Kevkeb) Kalesi'ni kuşattı. Kale önünde şiddetli bir savaş yapıldı. Yayalardan çok sayıda kayıp veren Haçlılar, meydan savaşına girmekten kaçınarak Afrbelâ (veya Gaferbelâ) kalesine sığındılar. Haçlılar kendilerini galip ilan ederken kesin bir netice elde edemeyen sultan, etrafı tahrip ederek geri döndü³¹.

8. Renaud'nun Kızıldeniz Kıyılarında Korsanlık Faaliyetleri

Renaud de Châtillon bundan sonra da Mekke'ye giden gemi kervanlarını vurmak, hatta İslâm'ın kutsal şehrine saldırmak hususundaki planlarını gerçekleştirmek için hazırlıklarını sürdürdü. Moab ormanlarından elde ettiği kereste ile parça parça taşınabilir gemiler inşa ettirdi. 1182 yılı sonunda Salâhaddin, Kuzey Suriye'deyken Renaud, bu gemileri develere yükleyip Kızıldeniz kıyısına nakletti. Burada kısa sürede gemilerin monte edilmesinden sonra donanma iki kola ayrıldı. Bir kol Akabe körfezindeki Ayla'yı ele geçirdi; fakat şehrin yakınındaki ada üzerinde bulunan Graye adlı kale teslim olmayınca Renaud, iki gemiyle burada kaldı. Donanmanın geri kalanı da korsanlık için Kızıldeniz'e yelken açtı. Korsanlar, Afrika kıyısı boyunca güneye doğru ilerlerken önünden geçtikleri her yere baskınlar düzenleyerek yağmaladılar. Mekke'nin karşısındaki Nubia'nın büyük liman şehri Aydib'i ateşe verdiler. Burada Aden ve Hindistan'dan gelen kıymetli mallarla yüklü ticaret gemilerini zapt ettiler. Nil vadisinden çöl yoluyla gelen savunmasız bir kervanı da yağmaladılar. Sonra Arabistan kıyısına geçerek Medine limanları el-Havra ve Yenbû'daki gemileri yaktıktan sonra Mekke limanı el-Ragıb'a kadar ilerlediler ve Cidde'ye giden bir hacı gemisini batırdılar. Söylendiğine göre Renaud, Mekke'yi basıp Hz. Peygamber'in naaşını götürmek niyetindeydi.

³⁰ İbnü'l-Esîr, XI, 380 vd. Krş. Şeşen, s. 68.

³¹ Belvoir (ya da Kevkeb) savaşı hakkında geniş bilgi için bk. Willermus Tyrensis, (Krey), II, 472 vd.; İbnü'l-Esîr, XI, 382; Ebu Şâme, s. 217 vd. Krş. Stevenson, s. 226 vd.; Runciman, II, 362; Şeşen, s. 69.

Salâhaddin'in kardeşi Mısır Valisi Melik el-Adil, korsanlar üzerine derhal bir donanma yolladı. Hüsameddin Lü'lü kumandasındaki Müslüman donanması el-Havra yakınında korsanların gemilerini imha ederek hepsini esir aldı (Şubat 1183); esirler Kahire'ye götürüldü ve başları vuruldu. Salâhaddin, Renaud'nun bu alçaklığını affetmeyeceğine yemin etti. Kızıldeniz ticaret yolu ve Hicaz büyük bir tehlikeden kurtulmuştu³².

9. Salâhaddin Eyyübî Filistin'de

Bu arada Salâhaddin, el-Cezîre ve Haleb'i ele geçirdikten sonra durumunu daha da kuvvetlendirmişti; Ağustos 1183'de Haleb'den Dimaşk'a döner dönmez bu cüretinden dolayı Haçlıları cezalandırmak için hazırlıklara başladı. Filistin'e taarruz için Eylül 1183'de Dimaşk'tan yola çıktı; Ürdün Nehri'ni geçip Beysan'a girdi ve Tubaniye kaynağı yakınında karargâh kurdu. Bu arada kralın hastalığı artık iyice ilerlediğinden idareyi enişesi Guy de Lusignan'e bırakmak zorunda kalmıştı. Guy, Salâhaddin ile barış içinde kalmaya çalıştığı bir dönemde Renaud'nun cüretkâr korsanlığı yüzünden zor durumda kaldı; Salâhaddin'in hareketi üzerine derhal krallığın bütün kuvvetlerini yanına çağırdı. Renaud de Châtillon'un yanı sıra Trablus Kontu Raymond, Ibelin kardeşler, Renaud de Sidon, Hospitalier tarikatının üstadı da Guy'e katıldılar. Saffuriye (Sephoria)'de toplanan Haçlılar Ekim'de Jesreel ovasına indiler. Burada Salâhaddin'in tam karşısında Ayn Câlût (Câlût'un Havuzları) denen yerde karargâh kurdular. Bunun üzerine Salâhaddin bunları her yönden kuşattı. İki taraf da beş gün boyunca karşılıklı bekledi. Bu sürede Haçlı ordugâhında yiyecek sıkıntısı baş gösterdi. Müslümanlar sürekli olarak oklar yağdırıyor ve onları savaşa çekmeye çalışıyorlardı. Guy kendilerinden çok kalabalık olan Müslümanlar karşısında ne yapması gerektiğine karar veremeyen Renaud de Châtillon sorumsuzca taarruza geçilmesini istiyordu. Buna karşılık Trablus Kontu Raymond ile Ibelin kardeşler meydan muharebesinin felakete sonuçlanacağını söyleyerek savunma durumunda kalmayı doğru buluyorlardı. Gerçekten de onları meydan savaşına çekmeye çalışan Salâhaddin

³² İbnü'l-Esîr, XI, 389 vd.; Ebu-Şâme, s. 230 vd.; İbn Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara. Seyahatname*, çev. İ. Güler, İstanbul 2008, s. 34; Lane-Poole, s. 175 vd.; Runciman, II, 366 vd.; Hamilton, s. 103 vd. (bu akının bir korsanlık olmadığını düşünür!); Lyons-Jackson, s. 185 vd.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 132.

istediğini elde edemeyince ordugâhını kaldırıp Ürdün'ün ötesine çekildi. Böylece taraflar arasında herhangi bir çatışma olmadan sefer sona erdi (Ekim 1183)³³.

10. Salâhaddin Eyyûbî'nin Kerek Seferleri

Salâhaddin Eyyûbî, Beysan seferinden döndükten sonra Renaud de Châtillon üzerine sefer düzenlemek için hazırlıklara başladı. Renaud, Mısır-Suriye arasındaki ulaşımı kontrol eden Kerek Kalesi'ne hâkim olduğu sürece bölgede tehlike yaratmaya devam edecekti. Kasım 1183'te Dımaşk'tan ayrıldı; Mısır'dan kardeşi el-Adîl takviye kuvvetleriyle Kerek önlerine geldi. Salâhaddin, şehri kuşatıp gece gündüz dokuz mancınıkla taş yağmuruna tuttu. Bu sırada kalede Renaud'nun üvey oğlu IV. Onfroi de Toron ile kralın üvey kardeşi Prenses Isabella'nın (Kraliçe Maria Komnene'nin kızı) düğün töreni yapılıyordu. Salâhaddin'in saldırısı üzerine güçlkle iç kaleye sığınan Renaud, derhal Kral Baudouin'den yardım istedi. Trablus Kontu III. Raymond'un kumandasındaki krallık ordusu hemen Kerek'e yardıma koşarken kral da sedye üzerinde orduda yer aldı. Salâhaddin, Haçlıların kendisini kale önünden uzaklaştırmaya çalışacaklarını düşünmüş, böylesine müstahkem bir kale için yeterli kuşatma aleti almamıştı. Fakat Haçlılar temkinli davranarak Salâhaddin ile bir meydan savaşına girmekten kaçındılar. Salâhaddin de 2 Aralık 1183'de kuşatmayı kaldırarak Dımaşk'a döndü³⁴.

Salâhaddin ertesi sene, Ağustos 1184'te Kerek Kalesi'ne bir sefer daha düzenledi. Müslüman kervanları yanlarında askerî birlikler olmadan güven içinde Mısır'a seyahat edemiyorlardı. Renaud ile barış halinde kalmak mümkün değildi. Mısır yolunun açılması için Renaud'nun Kerek'teki hâkimiyetine son vermek gerekiyordu. Artuklulardan Hısn Keyfa Hâkimi Nureddin Muhammed b. Kara Aslan da Salâhaddin'e katıldı. Şehir kuşatılarak mancınıklarla dövüldü; varoşlar ele geçirildi; fakat iç kale muazzam surlar ve etrafında bulunan hendek yüzünden bir türlü zapt edilemedi. İçeriden atılan oklar ve mancınıklarla

³³ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 493 vd.; İbn Şeddâd, s. 88 vd.; İbnü'l-Esîr, XI, 397 vd. Krş. Lane-Poole, s. 177 vd.; Runciman, II, 367 vd.; Nicholson, s. 114 vd.; Küçükspahioğlu, s. 186 vd.

³⁴ Willermus Tyrensis, (Krey), II, 503 vd.; İbn Şeddâd, s. 91 vd.; İbnü'l-Esîr, XI, 398. Krş. Runciman, II, 369; Küçükspahioğlu, s. 188.

fırlatılan taşlar yüzünden hendeğin doldurulması da zordu. Bu yüzden Salâhaddin Eyyûbî hendeğe ulaşmak için lağım kazılmasını emretti. Bu faaliyetler devam ederken Renaud'nun çağrısı üzerine Kudüs'ten yardıma koşan krallık ordusunun şehre yaklaştığı duyuldu. Bunun üzerine Salâhaddin, Haçlıları bir meydan muharebesine çekip kesin sonucu aldıktan sonra kaleyi tekrar kuşatmaya karar verdi; Kerek'ten ayrılıp Haçlı ordusuna yakın bir yerde ordugâh kurdu. Fakat bu kez de istediği fırsatı yakalayamadı. Oradan ayrılıp Nablus, Sabastiye, Cinîn şehirlerini yağmalayarak tahrip ettikten sonra Dımaşk'a geri döndü³⁵.

Cüzzamlı Kral Baudouin, 24 yaşında Mart 1185'te ölünce, onun arzusuna ve önceden varılan anlaşmaya uygun olarak, sekiz yaşındaki yeğeni V. Baudouin tahta çıktı; çocuğun vesayeti büyük dayısı Joscelin de Courtenay'e verilirken, Trablus Kontu III. Raymond da naib sıfatıyla idareyi eline aldı. III. Raymond, derhal baronlar meclisini toplayarak krallığın durumunu değerlendirdi. Kış yağmurları yağmadığı için ülke kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gibi askerî yönden de çok zayıflamıştı. Kudüs Krallığı'nın durumu kötüye gidiyordu. Bu yüzden Raymond, herkesin onayıyla Salâhaddin ile dört yıllık bir anlaşma yapmaya karar verdi. Salâhaddin de Musul hükümdarı İzzeddin üzerine yürümek niyetinde olduğundan Haçlılarla ateşkesi uygun buldu. Böylece, 1185 yılındaki bu anlaşma her iki taraf için de faydalı oldu; bu sayede Mısır ve Suriye arasında ticaret kervanları serbestçe gidip gelmeye başlayınca bölgede ticaret yeniden canlandı³⁶.

Krallığın devamı için Batıdan beklenen yardım gelinceye kadar bu barışın korunması gerekirdi. Fakat 9 yaşındaki Kral V. Baudouin'in 1186'da Akkâ'da ölümü üzerine, Joscelin de Courtenay ve taraftarları hileyle Raymond'u idareden uzaklaştırdılar. Aslında daha IV. Baudouin'in sağlığında varılan anlaşmaya göre, çocuk kral on yaşına gelmeden ölecek olursa, Prenses Sibylle

³⁵ İbn Şeddâd, s. 95 vd.; İbnü'l-Esîr, XI, 400 vd.

³⁶ *Estoire de Eraclès Empereur, RHC occiteneaux*, II, 12 vd.; *The Old French Continuation of William of Tyre, 1184-97*, çev. P. W. Edbury, *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade. Sources in Translation* (Part I), Aldershot 1998, s. 17. İbnü'l-Esîr (XI, 416), Renaud'nun şahsen Salâhaddin Eyyubi'den barış talebinde bulunduğunu ve iki taraf arasındaki bu anlaşmadan sonra Mısır-Suriye arasında kervanların gidip gelmeye başladığını belirtir.

ve Prenses Isabella'nın taht iddiaları hakkında Batı'nın dört büyük hâkimi (papa, batı imparatoru, İngiltere ve Fransa kralları) hakem olarak karar verecek, o zamana kadar da Raymond niyabeti elinde bulunduracaktı; fakat Renaud de Châtillon'un da desteğiyle, Prenses Sibylle ile kocası Guy de Lusignan Kudüs'te taçlandırıldılar. III. Raymond ise Prenses Isabella'yı resmi kraliçe olarak tanıyıp Guy'e sadakat yemini etmedi. Böylece krallık içindeki çatışmalar daha da hızlandı³⁷. Bu dönemde Salâhaddin Eyyûbî, tüm Müslüman rakiplerini bertaraf edip, 1186'da Musul'u da hâkimiyeti altına aldıktan sonra nihayet İslâm birliğini yeniden sağlamıştı; sınırları Berka çöllerinden Dicle kıyılarına kadar uzanıyordu; adeta bütün Frank topraklarını çember içine almıştı. Artık Haçlıları Ortadoğu'dan atmak için bütün gücüyle cihada devam edebilecek durumdaydı. Yıllardan beri Haçlıları kesin sonuçlu bir meydan savaşına çekmek için uğraşılıyor; fakat Haçlılar savunma durumunda kalarak imha edilmekten kurtuluyorlardı. Ama kısa süre sonra Renaud de Châtillon tarafından bu fırsat kendisine yaratılacaktı.

11. Hittîn Savaşı ve Renaud'nun Sonu

Yeni Kral Guy de Lusignan, krallığın durumunu ve Salâhaddin'in gittikçe artan kudretini göz önüne alarak Müslümanlarla yapılmış olan anlaşmanın devam etmesini doğru buluyordu. Ancak Kerek hâkimi Renaud de Châtillon'un kontrol altına alınamaz saldırganlığı bu barışı bozdu. Renaud, 1186 yılı sonlarında, yine mevcut anlaşmaya aldırmadan Kahire'den Dımaşk'a giden zengin bir Müslüman kervanına, Montreal yakınlarında haince saldırdı ve tacirlerden bazılarını öldürdü; kervandakiler ona Müslümanlarla arasındaki barış anlaşmasını hatırlatarak kendilerini serbest bırakması için boş yere yalvarıp durdular. O ise İslâm'ın peygamberini tahkir ederek "sizi kurtarması için Muhammed'inize yalvarın" diye bağırdı. Elde ettiği muazzam ganimeti ve esir aldığı tacirleri Kerek Kalesi'ne götürdü; esirleri dar hücrelerde hapsetti ve işkencelere maruz bıraktı. Salâhaddin olanları duyunca, hem Renaud'ya hem de Guy'e elçiler gönderip aralarındaki anlaşmanın devamı için derhal esirlerin serbest bırakılmasını mallarının da iade edilmesini istedi; fakat Renaud buna

³⁷ *Old French Continuation*, s. 14, 24 vd. Kral IV. Baudouin'in ölümünden sonraki gelişmeler hak. geniş bilgi için Runciman, II, 371 vd.; Nicholson, s. 123 vd.; Mayer, s. 133 vd.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 134 vd.; Küçükspahioğlu, s. 189 vd.

aldırmadı. Guy de bu hususta onu ikna edemedi. Bunun üzerine artık savaş kaçınılmazdı. Sultan, Kerek üzerine yeni bir sefer düzenlemeye karar verdi ve Renaud de Chatillon'u yakalayınca kendi ellerinle öldüreceğine yemin etti; gerçekten de bu yeminini Hittîn savaşından sonra yerine getirecektir³⁸.

Salâhaddin savaş hazırlıklarına başlayarak Musul, el-Cezîre, Erbil, Mısır ve Suriye'deki emîrlere mektuplar gönderip herkesi cihada çağırdı; 11 Nisan 1187'de Dımaşk'tan yola çıktı ve savaş hazırlıkları için Re'sülmâ'da karargâh kurdu. Cihad için çağırdığı kuvvetler oğlu el-Efdal'ın kumandasında burada toplanmaya başladı. Bu sırada kendisi de, yeni bir eşkıyalığına mani olmak için hassa kuvvetleriyle Renaud de Châtillon üzerine yürüdü. Renaud, Mekke'den dönmekte olan Müslüman hacılara saldırmak niyetindeydi. Sultan, Busra'ya gidip hacıların güven içinde geçişini sağladıktan sonra Renaud'yu Kerek'te kuşattı. Mısır'dan gelen birlikler de burada Salâhaddin'e katıldılar. Renaud kendisine bağlı arazi yağmalanırken Kerek Kalesi'nden çıkıp Müslümanlara karşı koyamadı³⁹.

Bu arada el-Efdal, babasının emriyle, Trablus Kontu ve Taberiye hâkimi III. Raymond'dan keşif amacıyla topraklarından geçme izni almıştı⁴⁰. Mayıs'da, Harran-Urfa Emîri Gökbörü kumandasındaki bir Memluk birliğini Saffüriye ve Akkâ taraflarına keşfe yolladı. Bu birlik Kresson kaynakları yakınında, Raymond tarafından haberdar edilen Gérard de Ridfort kumandasındaki Templier şövalyelerinin hücumuna uğradı. Yapılan savaşta bütün şövalyeler katledildi; Gerard güçlkle kurtuldu (10 Mayıs 1187). Raymond, kendi topraklarında Templier şövalyelerinin uğradığı yenilgiden dolayı durumun

³⁸ İbn Şeddâd, s. 42 vd., 114; İbnü'l-Esîr, XI, 416 vd.; *Estoire de Eracles*, s. 34; *Old French Continuation*, s. 29; *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, çev. H. J. Nicholson, *Chronicle of the Third Crusade*, Aldershot 1997, s. 29. Krş. Lane-Poole, s. 198 vd. Hamilton (s. 106 vd.) ve Lyons-Jackson (s. 248) Renaud'nun suçunu hafifletme çabası içindedirler.

³⁹ İmâdeddîn Kâtib el-İsfehânî, *el-Fethu'l-Kussî fi'l-fethi'l-Kudsî*, neşr. Mahmud Subh, Kahire 1962, s. 68 vd.; İbn Şeddâd, s. 108; İbnü'l-Esîr, XI, 418 vd.

⁴⁰ Kısa bir süre önce hileyle idareden uzaklaştırılan ve naib sıfatıyla elinde tuttuğu Beyrut'u kaybeden Raymond, yeni kral Guy de Lusignan'ı tanımamıştı. Renaud tarafından ateşkesin bozulması üzerine kendi hâkimiyetinde bulunan topraklar adına Salâhaddin ile bir anlaşma yapmıştı. İbnü'l-Esîr (XI, 416)'e göre Raymond, Kudüs tahtını ele geçirebilmek için muhalif gruba karşı Salâhaddin'in desteğini kazanmaya çalışmış, Salâhaddin de bunu memnuniyetle karşılamıştı.

aleyhine geliştiğini görünce korkuya kapıldı ve derhal Salâhaddin ile yaptığı ateşkes anlaşmasını bozarak Guy'e itaat etti⁴¹.

Salâhaddin, büyük bir zaferin müjdecisi olan bu haberi alınca Kerek'ten geri döndü. 1 Temmuz'da Sennabra yanında Ürdün suyunu geçerek Taberiye Gölü'nün sekiz kilometre batısındaki Kefr Sebt'de karargâh kurdu. Yanında gönüllüler ve yayalar hariç, 12.000 civarında süvari vardı. Ordusunun bir kısmı da Taberiye'ye hücum edip şehri ele geçirdi; fakat Kontes Eschiva iç kalede direndi⁴².

Bu arada sorunlarını halleden Kral Guy ve Kont Raymond da toplayabildikleri bütün kuvvetlerle Akkâ'dan yola çıkmış, Saffûriye'de karargâh kurmuşlardı⁴³. Taberiye'den gelen yardım çağrısı üzerine, takip edilecek stratejiyi belirlemek için burada bir toplantı yapıldı. Toplantıda söz alan Trablus Kontu Raymond, Temmuz sıcağında kurak arazide yürüyüşe geçmenin intihar olacağını; krallığın geleceği için kendisine ait olan Taberiye şehrini feda etmeye razı olduğunu söyledi; Salâhaddin'in yanındaki ordunun şimdiye kadar gördüğü en kalabalık ve güçlü Müslüman ordusu olduğunu, onun Taberiye'de uzun süre kalamayacağını belirtti. Pek çok kişi Raymond'a hak verdi. Ancak Renaud, hemen karşı çıkarak "*Halkı Müslümanlardan korkutmak için lafi uzatın. Hiç şüphe yok ki, sen onları seviyor, onların tarafına geçmek istiyorsun. Aksi halde böyle konuşmazdın. 'Onlar çoktur' diyorsun, odunun çokluğu ateşe zarar vermez*"⁴⁴ diyerek onu hainlikle suçladı. Kral da Saffûriye'de kalmak niyetindeydi; fakat gece yarısı Templier üstadı gizlice kralın çadırına dönerek onun fikrini değiştirdi; "*kontun tavsiyesine itimat etmeyin, zira o bir haindir. İyi biliyorsunuz ki sizi sevmez... Gidip Salâhaddin'i mağlup edelim. Bu, kral olduğunuzdan beri karşılaştığınız ilk kriz. Eğer bu kamptan ayrılmazsanız*

⁴¹ İbnü'l-Esîr, XI, 419 vd.; *Estoire d'Eracles*, s. 37 vd.; *Old French Continuation*, s. 32 vd. Krş. Lane Poole, s. 202 vd.; Şeşen, s. 73.

⁴² İbn Şeddâd, s. 111; İbnü'l-Esîr, XI, 420 vd. Krş. Lane Poole, s. 205; Şeşen, s. 74.

⁴³ Burada toplanan Haçlı ordusunun sayısı hakkında kaynaklarda farklı rakamlar verilmektedir. Salâhaddin'in ordusunda bulunan İmâdeddîn (s. 74) Haçlıların 50.000 civarında olduklarını belirtir. Haçlı kaynaklarındaki rakamlar da tutarsız ve abartılıdır, bk. Runciman, II, 412 vd.

⁴⁴ İbnü'l-Esîr, XI, 421.

*Salâhaddin gelip size saldıracak ve onun saldırısı üzerine geri çekilirseniz sizin için daha büyük bir utanç ve yüz karası olacak*⁴⁵ dedi ve sözleri etkili oldu.

Haçlı ordusu 3 Temmuz 1187’de Taberiye’ye doğru hareket etti. Kral Guy merkeze, Kont Raymond öncü koluna, Renaud de Châtillon ise Templier ve Hospitalier şövalyeleri ve Balian d’Ibelin ile ardçı koluna kumanda ediyordu. Zaten Haçlıları savaşa çekmeye uğraşan Salâhaddin, buna pek memnun oldu ve hemen ordusunu bu yol üzerindeki Hittîn mevkiine yerleştirdi. Haçlı ordusu, Müslümanların öncü ve ardçılara yönelik yıpratma saldırılarından başka temmuz sıcağında susuzluktan perişan oldu. Haçlılar, öğleden sonra Lûbye ovasında, Hittin köyünün üst tarafındaki düzlüğe vardılar. Templierlerin isteği üzerine kral, askerlerin dinlenmeleri için geceyi burada geçirmeye karar verdi. Cebri bir yürüyüşle göle ulaşmayı planlayan Raymond, bunu duyunca telaşla ve öfkeyle kralın yanına dönerek “*Aman Tanrım! Savaş bitmiş demektir. Artık ölüme adanmış insanlarız. Krallığın sonu geldi*” diye haykırdı. Guy, karargâhını bir kuyu başında kurdu; ama kuyu kurumuştı.

Salâhaddin, 4 Temmuzda Haçlı ordugâhını tamamen kuşatarak bütün gücüyle taarruza başladı. Haçlıların tarafındaki çalılar da ateşe verildi. Şiddetli çarpışmalar sırasında suya ulaşmak için kuşatmayı yarıp göle varmaya çalışanların çoğu ya öldürüldü ya da esir edildi. Çağdaş İslâm tarihçisi İbnü’l-Esîr’e göre, Trablus Kontu Raymond, Müslümanlara karşı koyamayacağını anlayınca yanındaki kuvvetle, ani bir hücum yaparak sultanın yeğeni Takiyyüddin’in safları arasından kaçtı. Takiyyüddin’in emriyle saflar onların çıkabileceği kadar aralanmış, sonra tekrar sıklaştırılmıştı. Kral Guy ise yanındaki 150 kadar şövalye ile Hittîn tepesine çekilerek orada tutunmaya çalıştı. Kralın kırmızı çadırı tepeye kuruldu, şövalyeler de atlarından inerek onun etrafında toplandılar ve kralı korumaya çalıştılar. Şiddetli çarpışmalar sonunda hepsi ya esir düştü ya da öldürüldü. Savaş sonunda Renaud de Châtillon’un yanı sıra Kral Guy de Lusignan, kardeşi *Konnetable* Amaury, Renaud’nun üvey oğlu Onfroi de Toron, Templier tarikatı üstadı Gérard de

⁴⁵ *Old French Continuation*, s. 39.

Ridefort ve daha pek çok asilzade esir alındı. Hz. İsa'nın üzerinde çarmlıha gerildiğine inanılan haç da Müslümanların eline geçti⁴⁶.

Salâhaddin, Kral Guy ile Renaud'yu otağına getirtti. Susuzluktan mahvolmuş olan kralı yanına oturarak ona, Hermon Dağı'ndan getirilen kar ile soğutulmuş buz gibi bir kap su verdi. Guy bu sudan içtikten sonra kalanını Renaud'ya uzattı. Geleneklere göre bir esire yiyecek ve içecek vermek ona aman vermek anlamındaydı. Bu yüzden Salâhaddin tercümana dönerek "*krala söyle, bu adama su veren kendisidir, ben değilim*" dedi. Sonra Renaud'ya yaptıklarını hatırlattı ve onu kendi eliyle öldürdü. Kral Guy, Renaud'nun cesedi yerde sürüklenerek dışarı çıkarılırken korkuya kapıldı. Sultan ona dönerek, "*bir hükümdar başka bir hükümdarı öldürmez, ama onun yaptıkları haddini aşmıştı. Onu elime geçirirsem kendi elimle öldüreceğime yemin etmiştim; birincisi Mekke ve Medine'ye saldırmak istediğinde, ikincisi de kendisine uğrayan hacı kafilesini haince öldürdüğünde*", diyerek krala aman verdi. Sonra asillere iyi muamele edilmesini emretti ve onları Dımaşk'a gönderdi; sıradan esirleri de serbest bıraktı; fakat Templier ve Hospitalier şövalyelerini öldürttü⁴⁷. Salâhaddin, daha sonra Hittîn savaşının anısına, Guy'ün esir edildiği tepeye kubbeli küçük bir bina yaptırmış, adını Kubbetü'n-nasr koymuştur.

Böylece Renaud de Châtillon tarih sahnesinden çekilirken Kudüs'deki Haçlı hâkimiyetinin de sonu gelmiş oluyordu. Krallığın bütün askerî gücü Hittîn'de yok edildiğinden Taberiye, Akkâ, Nablus, Yafa, Sayda, Beyrut, Cübeyl, Askalan ve Gazze kısa sürede ele geçirildi. Sonra 2 Ekim 1187'de Salâhaddin Eyyûbî, Kudüs'e girerek burada 88 yıldır devam eden Haçlı hâkimiyetine son verdi. Zafer kutlamaları sırasında hiç kimsenin canına

⁴⁶ Hittîn savaşı için bk. *Etoire de Eracles*, s. 46 vd.; *Old French Continuation*, s. 45 vd.; *Itinerarium*, s. 34 vd.; Ambroise, *The Crusade of Richard Lion-Heart by Ambroise*, çev. M. J. Hubert, New York 1941, s. 126 vd.; İmâdeddîn, s. 77 vd.; İbn Şeddâd, s. 110 vd.; İbnü'l-Esîr, XI, 422 vd.; Ebu Şâme, s. 262 vd. Ebu'l-Ferec, II, 442 vd. Ayrıca krş. Schlumberger, s. 328 vd.; Lane-Poole, s. 205 vd.; Stevensen, s. 241 vd.; Runciman, II, 381 vd.; Lyons-Jackson, s. 255 vd.; Şeşen, "Hittîn'de Salâhaddin'in Ordusu", *Belleten*, LIX/209 (1990), 427-434; a.yzr., "Hittîn Savaşı", *DİA*, XVIII, 165-167; B. Z. Kedar, "The Battle of Hattin Revisited", *The Horns of Hattin*, ed. B. Z. Kedar, Jerusalem-London 1992, s. 190-207; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 135 vd.; a.yzr., "Hittîn Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batıdaki Akisleri", *Belleten*, LII/205 (1988), 1547-1555; Küçükspahioğlu, s. 197 vd.

⁴⁷ İmâdeddîn, s. 80 vd.; İbn Şeddâd, s. 115; İbnü'l-Esîr, XI, 424.

dokunulmadı ve herhangi bir taşkınlık yapılmadı. Kudüs'ten ayrılan mülteciler Sûr, Trablus ve Antakya'ya sığındılar. Haçlılar, Kudüs'ün kaybı üzerine düzenlenen Üçüncü Haçlı Seferi sayesinde Akkâ'yı zapt ederek bölgede İkinci Krallık adı altında bir asır daha varlıklarını sürdürme imkânı bulacaklardır.

Sonuç olarak İkinci Haçlı Seferi'ne katılarak güç ve servet sahibi olmak için Doğu'ya gelen, yaptığı evlilikler sayesinde önce Antakya prinkepsi sonra da Mâverâ-i Ürdün hâkimi olarak faaliyet gösteren Renaud de Châtillon, Latin Doğu'nun önde gelen askerî simalarından biri oldu; ancak korsanca faaliyetleri, eşkıyalığı ve zalimliğiyle ün saldı. Hıristiyan dünyasının en güçlü devleti Bizans'a karşı Ermenilerle işbirliği yaparak Kıbrıs adasına saldırmaya ve adada görülmemiş bir vahşet sergilemeye cüret etti; fakat 1159'da alçaltıcı muameleye maruz bırakılarak Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanımak zorunda kaldı. 1160'da Müslümanlara esir düşüp, 16 yıl sonra serbest kalınca bu kez Mâverâ-i Ürdün hâkimi olarak eşkıyalıklarına devam etti. Müslümanların amansız bir düşmanı olarak barış dönemlerinde bile yol kesip kervanları yağmalamaktan geri durmadı. Kudüs Kralı Amaury'nin ölümünü takiben krallıkta yaşanan iç savaşta Templier şövalyeleriyle birlikte aktif olarak rol oynadı ve en etkili isimlerden biri oldu. İç savaşın bütün şiddetiyle devam ettiği dönemlerde bile Müslümanlarla barış içinde kalmayı reddetti. Kızıldeniz'e bir donanma yollayıp terör estirdi, İslâm'ın mukaddes şehirleri Mekke ve Medine'ye bile saldırmaya teşebbüs etti. Hiçbir anlaşmaya riayet etmeyen tutumu, saldırganlığı ve çıkarı uğruna tüm ahlaki değerleri hiçe sayması yüzünden Müslümanlar tarafından en nefret edilen kişi, Salâhaddin Eyyûbî'nin en büyük hedeflerinden biri oldu. Renaud, bu tutumuyla Hıristiyanlara da büyük zararlar verdi ve çoğu kez Latinlerin nefretini kazandı. Böylece, Doğu'daki Haçlı hâkimiyetinin devamı için sağduyulu ve sorumlu bir lider gibi davranmadı; çıkarı uğruna her kötülüğü yapabilen, sorumsuz bir eşkıya, bir korsan gibi hareket ederek en buhranlı dönemlerde Latin Doğu'nun hassas dengelerini bozdu ve Kudüs'deki Haçlı hâkimiyetinin sonunu getiren olaylar zincirinin baş aktörü olarak tarihteki yerini aldı. Hittîn savaşı hem Renaud'nun hem de Kudüs Krallığı'nın sonu oldu. Renaud, kimileri tarafından bir din şehidi (*martyr*) olarak görülse de bu sıfatı hak ettiği söylenemez.

Kaynakça

- Altan, Ebru, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, TTK Yayınları, Ankara 2003.
- Ambroise, *The Crusade of Richard Lion-Heart by Ambroise*, çev. M. J. Hubert, New York 1941.
- Anonim *Süryâni Vekayinâmesi*, kısmen çev. A. S. Tritton, *The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle*, JRAS, London 1933.
- Cahen, Claude, *La Syrie du Nord*, Paris 1940.
- Chalandon, Ferdinand, *Les Commène II: Jean II Commène et Manuel I Commène*, Paris 1912.
- Demirkent, Işın, “Hittîn Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca fethinin Batıdaki Akisleri”, *Belleten*, LIII/205 (1989), 1547-1555.
- _____, “Haçlı Seferi Dönemi Kalelerinden Râvendân”, *Belleten*, LVI/216, (1992), 371-389.
- _____, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997.
- Der Nersessian, “The Kingdom of Cilician Armenia”, *A History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, II, London 1969.
- Ebu Şâme, *Kitâb er-Ravzateyn fî Ahbâr ed-Devleteyn en-Nûriye ve’l-Salâhîye*, *Recueil des Historiens des Croisades (RHC). Historiens orientaux*, IV, Paris 1898.
- Ebu’l-Ferec, (Bar Hebraeus), *Abû’l Farac Tarihi*, çev. Ö. R. Doğrul, II, TTK Yay., Ankara 1987².
- Edbury, Peter, “Propaganda and Faction in the Kingdom of Jerusalem: The Background to Hattin”, *Crusaders and Muslims in Twelfth-Century Syria*, ed. M. Shatzmiller, New York 1993, s. 173-189.
- Ersan, Mehmet, “Bizans İmparatorluğu-Antakya Haçlı Prinkepsliği Siyasi İlişkilerine Bir Bakış”, *Prof. Dr. Işın Demirkent Anısına / in Memory of Prof. Dr. Işın Demirkent*, İstanbul 2008, s. 335-346.
- Etoire de Eracles Empereur*, RHC occitenteaux, II.
- Hamilton, Bernard, “The Elephant of Christ: Reynald of Châtillon”, *Studies in Church History*, 15 (1978), s. 97-108.
- Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, çev. H. J. Nicholson, *Chronicle of the Third Crusade*, Aldershot 1997.

İbn Cübeyr, *Endülüsten Kutsal Topraklara. Seyahatname*, çev. İ. Güler, İstanbul 2008.

İbn Şeddâd, *The Life of Saladin (1137-1193)*, by Behâ ed-dîn, *Palestine Pilgrims' Text Society*, çev. C. W. Wilson, XIII, Paris 1897.

İbnü'l-Kalânîsî, *The Damascus Chronicle of The Crusades*, kısmen çev. H. A. R. Gibb, London 1932.

İbnü'l-Esîr, *İslâm Tarihi, İbnü'l-Esîr el-Kâmil fi't-Târih Tercümesi*, çev. A. Özeydın, XI, İstanbul 1987.

İmâdeddîn Kâtib el-İsfehânî, *el-Fethu'l-Kussî fi'l-fethi'l-Kudsî*, neşr. Mahmud Subh, Kahire 1962.

Kedar, Benjzmin, "The Battle of Hattin Revisited", *The Horns of Hattin*, ed. B. Z. Kedar, Jerusalem-London 1992, s. 190-207.

Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, çev. I. Demirkent, TTK Yay., Ankara 2001.

Küçüksipahioğlu, Birsal, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, İstanbul 2007.

Lane - Poole, St., *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, London 1906.

Lilie, Ralph-Johannes, *Byzantium and the Crusader States, 1096-1204*, çev. J. C. Morris - J. C. Ridings, Oxford 1993.

Lyons, M. C. - D. E. P. Jackson, *Saladin, the Politics of the Holy War*, Cambridge 1997.

Magdalino, Paul, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, Cambridge 1993.

Mayer, Hans Eberhard, *The Crusades*, Oxford 1988².

Nicholson, Robert Lawrence, *Joscelyn III and the Fall of the Crusader States, 1134-1199*, Leiden 1973.

Niketas, *Niketas Khoniates. Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, çev. F. Işıltan, TTK Yay., Ankara 1995.

Old French Continuation of William of Tyre, 1184-97, çev. P. W. Edbury, *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade. Sources in Translation (Part I)*, Aldershot 1998.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. F. Işıltan, II, TTK Yay., Ankara 1992.

Schlumberger, Gustave, *Renaud de Châtillon*, Paris 1898.

Stevenson, W. B., *The Crusaders in the East*, Cambridge 1907.

Süryâni Mikhail, *Süryanî Keşîş Mihail'in Vekayinâmesi*, çev. H. D. Andriasyan, (TTK. henüz neşredilmedi).

Şeşen, Ramazan, "Hittîn Savaşı", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XVIII, s. 165-167.

_____, "Hittîn'de Salâhaddin'in Ordusu", *Bellekten*, LIV/209 (1990), 427-434.

_____, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti*, İstanbul 1983.

Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, çev. H. D. Andriasyan, TTK Yay., Ankara 1987².

Willermus Tyrensis, *A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre*, çev. E. A. Babcock - A. C. Krey, II, New York 1943; *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği (1143-1163)*, çev. E. Ayan, Ankara 2009.

Resim 1

Salâhaddin Eyyûbî'nin Dımaşk'taki heykelinde
Renaud'nun esaretinin tasvir edildiği kısım
(kaynak: www.search.ancestry.co.uk)

Resim 2

Renaud'nun Patrik Aimery'e işkence edişini gösteren
XIII. yüzyıla ait bir minyatür
(Bibliothèque Nationale de France)

Resim 3

Renaud'nun ölümü

(XV. yüzyıl minyatürü, Bibliothèque Nationale de France)